

Kürt Aşiretler ve Yağmacılık

Bu yazıda Ortaçağda Kürtlerin sosyal yapıları hakkında bilgilerin bir kısmı paylaşılacaktır. Meşhur Kürt tarihçisi Şerefhan, Şerefnâme'nin girişinde tarih öğrenmenin faydalarını sırlamış ve şöyle demiştir: "İnsanları tanımak, tarih ilminin aktardığı çeşitli sözleri öğrenmekle, gerçekle uydurmayı, doğru ile yalancı birbirinden ayırt edebilmek ve insanlara ait tecrübeye okuyarak sahip olmaktır." İslam tarih ve coğrafya kitaplarında Kürtlerle ilgili rivayetlerin bir kısmı olumsuzdur. Bilgilerin olumsuz olmasının bir takım sebepleri vardır. Birincisi, Kürt aşiretlerin kendi aralarında yaptıkları iç savaşlardır. İkincisi ve daha önemlisi göçebe Kürt aşiretlerin yağma politikasıdır. Aşiretler ekili arazileri, her türlü yerleşim birimlerini ve kervanları sürekli vurmuş ve yağma etmiştir. Kürtlerin bu yağmacı tutumu fıkıh kitaplarına bile yansımış ve fukahâ arasında Müslüman olup yağma yapanların cezaları tartışma konusu olmuştur. Kürt aşiretlerin en çok ve en kolay saldırdığı kervanlar ise hac kabileleridir. Horasan üzerinden Hicaz'a gitmek isteyen hacı adaylarının en korkulu rüyası Kürtlerin saldırılarına maruz kalmaktır. Bölgelerdeki egemen Müslüman devletlerin (Emeviler, Abbasiler ve Büyük Selçuklular) en çok sıkıntı çektiği konu hac yolları güvenliğini sağlamaktır. Bu yüzden çoğu zaman devletler Kürt aşiretlere saldırılar düzenlemiş veya para karşılığı Kürt aşiretleri yol güvenliğinden sorumlu tutmuşlardır. Göçebe Kürtlerin yağma ve hırsızlığına dair çok sayıda örnek bulunmaktadır. Mesela "Horasandan gelip Hulvan'dan geçen hac kabilelerini Kürtler soyuyor."¹ "Mansur döneminde Kürtler Musul civarında yayıldı ve fesat çıkardı."² "Kürtler Horasan'da Beckem'in mallarının tamamını yağmaladı."³ "Kürtler çoğu zaman köylere ve ekili arazilere saldırıyor ve köylüleri soyuyorlardı. Bu sebeple İmadeddin Zengi, Hamidiye Kürtlerinin yaşadığı Musul ve çevresindeki kaleleri ele geçirdi."⁴ "1030 senesinde Birçok Kürt Bağdat'a girdi, geceleyin Türklerin atlarını çaldı. Kürtler sultanın atı da dâhil olmak üzere bütün atları alıp götürdüler. Kürt hırsızlar ve yankesiciler çoğaldı."⁵

"Suriye Türkmenleri İlbaharda hayvanlarına otlak aramak için göç ettiklerinde, bölgede barınan Kürt derebeyler, sık sık Türkmenlere ait koyun, deve, at ve öküz sürülerine saldırıda bulunuyorlardı."⁶ "Cündişapur eski bir şehir ve yönetim merkezidir. Oraya Kürtler hakim oldu. Orada zulüm ve fesat ortaya çıktı."⁷

İbn Cübyr meşhur seyahatnamesinde Nusaybin'e geldiği zaman şöyle diyor: "Musul, Nusaybin ve Dineysir'de Kürtlerin yağmalarından çok korktuk çünkü Kürtler bu bölgenin âfâtıdır, yolları keser ve yeryüzünde fesat çıkarırlar. Bölgeye yakın yüksek korunaklı dağlarda yaşarlar. Allah onların sultanlarına onlara hâkim olma hususunda yardım etmedi. Onlar bazen Nusaybin kapısına kadar geldiler. Allah'ın dışında onlara karşı ne savunan ne engelleyen vardı."⁸

¹ İbn Miskeveyh, Tecârib'ül- Ümem, c. 6, s. 243.

² İbn'ül- Esir, el-Kâmil fi't-Tarih, s. 1047. (Şamile)

³ el- Cevzi, Muntazam, c. 6, Beyrut, s. 318.

⁴ Asruddevle Zengiyye, c. 1, s. 139.

⁵ İbn Kesir, El-Bidâye Ve'n- Nihâye, c. 12, s. 108.

⁶ S. G. Agacanov, Oğuzlar, (E. N. Necef- A. Annaberdiyev), İstanbul 2004, s. 174.

⁷ el-Mukaddesi, Ahsen 'üt- Tekâsim fi Marifet'il- Ekâlim, Dımişk 1980, s. 150.

⁸ Ebu'l- Hüseyin Muhammed İbni Ahmed İbni Cübeyr El-Kinani, Rihleti İbn Cübeyr, Beyrut 1986, s. 194. Yazar, hac amacıyla 1183 yılında Granada'dan ayrılıyor, deniz yoluyla Mısır üzerinden Hicaz'a geliyor. Sonra Bağdat üzerinden Kuzey Suriye'ye uğruyor. Nusaybin'e gelene kadar tabii engeller dışında ciddi bir sorunla karşılaşmıyor.

Kürtler hakkındaki bilgilerin olumsuz olmasının ikinci sebebi ise Kürtlerin sürekli savaş halinde bulunmasıdır. Kürtlerin savaşlarının önemli bir kısmı ise Kürt aşiretlerin iç savaşlarından ibarettir.

Kürt Aşiretleri

Kürtler başlangıçtan itibaren aşiretler şeklinde örgütlenmiştir. Aşiretlerin kırsal kesimde yaşadıkları vadi veya yaylalara zum - ram (zom) adı verilmiştir. Aşiret şefleri ve şeyhleri Kürt halkının siyasi, ekonomik, adli ve sosyal sorunlarını çözme hususunda etkin rol oynamıştır. Aşiret ağaları bölgedeki egemen devletin temsilcisidir. Devlet adına vergi toplamak, kanun koymak, savaş zamanında devlete asker vermek, bölgede güvenliği sağlamak, yolların güvenliğini temin etmek aşiretlerin devlete karşı görevidir. Aşiretler devletle Kürt halkı arasında temsilci ve arabulucu olmuştur. Aşiretler çoğu zaman bölgedeki siyasi iktidarların vurucu gücü olmuştur. Çünkü Kürtlerin nüfusu çoktur. Her çadırdan en az on kişi çıkmıştır. Aşiretlerin on bin güçlü adamı olduğu sıkça ifade edilmiştir. Aşiretler güçlendikleri zaman devlete başkaldırmış ve muhalif olmuştur. Bazen de muhalif güçler (isyancı vali, farklı mezhep mensupları) Kürtlerin askeri potansiyelinden yararlanmışlardır. Kaynaklar yüzlerce Kürt aşiretinin olduğunu söylemiş ve yaklaşık kırk büyük aşiretin ismini vermiştir. Yazarlar en kapsamlı bilgiyi Kürt aşiretler hakkında vermiştir. Aşiretlerin isimleri, yaşadıkları bölge, etkin oldukları alan, askeri ve ekonomik güçleri, aşiret şeflerinin ve çocuklarının isimleri, aşiretlerin ekonomik kaynakları, aşiret kavgaları en çok bulunan bilgilerdendir.

Kürtlerin çoğunluğu göçebe olarak mezra ve ovalarda yaşamıştır. Coğrafyacılar göçebe Kürtler için genellikle dağlı, göçebe, asker, hayvan sahibi, köylü, yağmacı, yıkıcı, yol kesici ve âsi gibi unvanlar kullanmıştır. Mesela, Mesûdî, Kürtleri dünyanın göçebe halklarından saymıştır. Şehirlerde yaşayanların genel nüfusa oranları azdır. Şehirlerde yaşayanlar görkemli evlerde oturur ve refah seviyeleri yüksektir. Özellikle aşiret şeyhlerinin misafirleri ağırladığı konakları mevcuttur. Eserlerde Kürt mimarisine dair ciddi bir bilgi yoktur. Sadece Kürtlerin yapı malzemesi olarak taş, kerpiç ve kireç kullandıkları yazılmıştır. Göçebelerin aksine yerleşik Kürtler için ise yazarların genel kanaati olumludur. Kürtler cömert ve misafirperverdir. Kendilerine sığınanları himaye ederler. Şehirde oturanlar ticaret ve sanatla uğraşırlar. Kürtlerin az bir kısmı ilimle meşgul olmuş büyük âlimler ve şeyhler yetişmiştir. Özellikle Şâfi mezhebine mensup çok sayıda ilim adamı yetiştirmişlerdir.